

*Разовій спеціалізованій раді Д 38.060.030
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
Міністерства освіти і науки України*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри економіки та цифрового бізнесу Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова **Жукової Олени Юріївни** на дисертацію
Кіма Віталія Олександровича

на тему:

«Стратегічна трансформація морегосподарського комплексу України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

На рецензування подані: дисертацію загальним обсягом 253 стор., вісім наукових публікацій, серед яких стаття у науковому періодичному виданні, що включено до наукометричної бази Web of Science Core Collection.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертації Кіма Віталія Олександровича зумовлена суспільним запитом щодо формування науково-методичних та прикладних підходів до докорінної трансформації підприємств, які у сукупності та взаємодії складають морегосподарський комплекс України. Нагальну потребу в них підсилюють геополітичні зміни, безпекові виклики та необхідність бізнесу адаптуватися до нових умов функціонування світової та національної економіки, сформованих четвертою та п'ятою промисловими революціями. Досвід беззаперечних лідерів відповідного кластера переконливо доводить: розвиток морегосподарських систем значною мірою залежить не лише від стану їхнього основного капіталу, фахових компетенцій

персоналу, а й від спроможності менеджменту впроваджувати гнучкі моделі управління, налагоджувати ефективну взаємодію між стейкхолдерами, знаходити належне місце в міжнародних ланцюгах створення вартості.

Для нашої держави ці проблеми набувають особливого значення. По-перше, тому що морегосподарський комплекс відіграє дедалі важливішу роль в національній економіці як джерело життєво важливих ресурсів, робочих місць, ствердження України в статусі морської держави. По-друге, він функціонує в складних умовах інституційної невпорядкованості, браку системних управлінських підходів на регіональному рівні, зокрема морського просторового планування. Ці та багато інших чинників посилюють ентропію господарських структур, позбавляють їх упевненості в інвестиційних перспективах. По-третє, на особливу увагу заслуговують глобальні тенденції «блакитного» та цифрового переходів для використання кліматично нейтральних технологій, поширення у виробничому просторі автоматизованих та роботизованих знарядь праці, об'єднаних інтернетом речей та співпрацею кіберфізичних пристроїв з людиною та штучним інтелектом.

За таких обставин менеджмент організацій (приватних та державних) зобов'язаний приймати рішення, покладаючись на результати аналізу великих даних, відстеження ланцюгів постачання, накопичений досвід співпраці в екосистемі та управління змінами. Проекти та їхні кластери мають торувати шляхи від нових знань до пропозиції інноваційних виробів та послуг кінцевим споживачам.

Як випливає з рукопису, дисертаційна робота пов'язана з магістральними напрямками науково-дослідних робіт Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, зокрема з темами:

«Сталий розвиток України та її регіонів в умовах посилення інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U0001493). Сформульовано пропозиції щодо забезпечення сталості регіону з огляду на євроінтеграційні перспективи держави;

«Розвиток механізмів логістичного управління на підприємствах морегосподарського комплексу» (номер державної реєстрації 0115U003474). Менеджменту підприємств морегосподарського комплексу запропоновано інструментарій стратегічного управління для ухвалення проактивних рішень в умовах невизначеності та безпекового шоку (стор. 20).

Висновок: тема, винесена у назву дисертаційної роботи, є актуальною та своєчасною, як і її мета (стор. 20) – обґрунтування теоретико-методичних положень та опрацювання науково-практичних рекомендацій щодо стратегічної трансформації морегосподарського комплексу України.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи. Сформульованим у дисертаційній роботі науковим положенням, висновкам та рекомендаціям притаманна логічна злагожденість, внутрішня узгодженість та належний рівень аргументації. Отримані результати спираються на аналітичне узагальнення відповідної статистики, отриманої з достовірних джерел, практик стратегічного управління морегосподарським комплексом, опрацювання значної кількості наукових праць (монографій, статей) вітчизняних і закордонних фахівців за обраною темою. Автор спирався, окрім того, на результати власних польових досліджень.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень забезпечені застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження (стор. 21-22). Зокрема, ретроспективного, нормативного, компаративного, структурно-функціонального, стратегічного аналізу, управлінського бенчмаркінгу, експертного оцінювання, а також методів сценарного та графічного моделювання. Використання зазначеного інструментарію забезпечило комплексне дослідження перебігу стратегічної трансформації морегосподарського комплексу, формування слухних організаційних та управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності його функціонування. Особливо з огляду на перспективи повоєнної відбудови економіки.

Підтверджує достовірність результатів дослідження їхня апробація на наукових та науково-практичних конференціях міжнародного й всеукраїнського масштабів (стор. 26-27).

Структура та зміст основних положень дисертаційної роботи.

Структура дисертаційної роботи підпорядкована її меті та завданням, що з неї випливають. У першому розділі – «Теоретико-методичні засади стратегічної трансформації морегосподарського комплексу» (с. 28-88) – окреслено сутність та особливості стратегічної трансформації в системі менеджменту (с. 28-35). З метою чіткого методологічного розмежування категорій «трансформація», «модернізація», «реформування», «розвиток», побудовано ієрархічну модель їхнього взаємозв'язку (с. 38-40). Запропоновано авторську дефініцію морегосподарського комплексу, яка спирається на екосистемне підґрунтя (с. 57) та визначена його структура (рис. 1.2, с. 58). Для дослідження поточного стану морегосподарського комплексу застосовано інституційно-системно-транзитивний конструкт (с. 76-78).

У другому розділі – «Аналіз та оцінка сучасного стану морегосподарського комплексу України» (с. 89-160) – оцінено потенціал (с. 90-97) та ідентифіковано бар'єри розвитку морегосподарського комплексу (с. 99-101). Системну діагностику факторів впливу на нього виконано із застосуванням інструментарію PESTEL (с. 102-105) та SWOT (TOWS)-аналізу (с. 105-120). Виконано опитування експертів (с. 122-137), яке виявило інституційні прогалини у системі морегосподарювання, інерційні погляди менеджменту підприємств на створення регіональних платформ «підприємницького відкриття». Узагальнено світовий досвід трансформації морегосподарського комплексу, яким може скористатися Україна (с. 137-158).

У третьому розділі – «Управлінська архітектура та організаційно-економічне забезпечення стратегічної трансформації морегосподарського комплексу України» (с. 161-217) – сформульовано пропозиції щодо реалізації стратегічної трансформації морегосподарського комплексу (с. 164-169), змодельовано сценарії розвитку трансформації морегосподарського

комплексу (с. 199-209), а також розроблено дорожню карту впровадження трансформаційних змін у прибережних регіонах України (табл. 3.3, с. 211). В її підґрунтя закладено процесну та програмно-цільову методологію стратегічного управління.

Висновки до розділів та ті, які завершують дисертацію, обґрунтовані, впливають з основного змісту роботи.

Наукова новизна результатів дослідження обумовлена тим, що автор, спираючись на результати комплексного теоретико-методологічного аналізу, розв'язав важливу наукову проблему обґрунтування теоретико-методичних положень та опрацювання науково-практичних рекомендацій щодо стратегічної трансформації морегосподарського комплексу України. Найбільш важливими здобутками на шляху до поставленої мети є:

розроблення організаційно-управлінського алгоритму практичної реалізації стратегічної трансформації морегосподарського комплексу в Миколаївській області у формі дорожньої карти (підрозділ 3.3, с. 210). Закладена в неї процедура визначає етапи переходу від антикризового управління подоланням інфраструктурних і логістичних обмежень на мікрорівні до формування міжсекторальної взаємодії підприємств морегосподарського комплексу та прибережних громад. Її мета – створення морського соціально-еколого-економічного простору, інтегрованого у «блакитну» економіку Європейського Союзу;

удосконалення стратегічного сценарного моделювання трансформаційних змін у морегосподарському комплексі з огляду на воєнні ризики та перспективи євроінтеграції України (підрозділ 3.3, с. 208). Автор обґрунтував переваги його екосистемної версії, яка найкраще забезпечує довгострокову сталість прибережних громад;

запропонована організаційно-управлінська підтримка інституційного середовища морегосподарської діяльності, що реалізується через розроблення функціонально-структурної архітектури стратегічної трансформації морегосподарського комплексу. Її центральним елементом визначено

«Регіональну платформу міжгалузевої взаємодії», яка у взаємозв'язку з чинними морськими радами відіграє роль інституційного центру координації трансформаційних процесів (підрозділ 3.2, с. 180, 191, 197). Такий підхід спрямований на консолідацію ресурсів зацікавлених сторін у колективні активи для розвитку прибережних територій через механізми «підприємницького відкриття» (підрозділ 3.2, с. 194);

прикладний інструментарій впровадження стратегічних змін, структурований за векторами цифрової (підрозділ 3.2, с. 178), ресурсної (підрозділ 3.2, с. 183) та соціальної інтеграції (підрозділ 3.2, с. 192). У цьому контексті заслуговує на увагу обґрунтування доцільності впровадження концепції «соціальної ліцензії на діяльність» у практику вітчизняних морегосподарських підприємств;

подальший розвиток теоретичних засад стратегічного управління трансформаційними змінами шляхом побудови ієрархічної моделі взаємозв'язку категорій суспільно-територіальних змін (підрозділ 1.3, с. 84);

методологічне розмежування та визначення підпорядкованості категорій «трансформація», «модернізація», «реформування», «розвиток» (підрозділ 1.1, с. 40);

уточнення змісту дефініції «морегосподарський комплекс», що конкретизувало його природу (підрозділ 1.2, с. 57, 61; підрозділ 2.1, с. 89);

формування методологічних підходів до аналізу трансформаційних процесів та розроблення методичного інструментарію комплексної діагностики й оцінювання потенціалу розвитку вітчизняного морегосподарського комплексу (підрозділ 2.2, с. 105).

Практичне значення результатів дослідження. Дисертаційна робота має рельєфно виражене практичне спрямування. Запропоновані у ній теоретичні положення, методичні підходи та рекомендації можуть бути використані для розбудови інноваційних систем управління морським господарським комплексом і в умовах воєнних викликів та загроз, і з огляду на перспективи післявоєнного відновлення України. Практичне значення

дослідження підтверджено використанням його результатів у діяльності Департаменту економічного розвитку та регіональної політики Миколаївської обласної військової адміністрації, Департаменту морегосподарського комплексу, транспортної інфраструктури та зв'язку Одеської обласної державної адміністрації, ГС «Морський кластер України», що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Наукові напрацювання набули застосування в навчальному процесі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова при поглибленні змістового наповнення освітньо-професійних програм кафедри менеджменту, навчально-методичного забезпечення дисциплін «Стратегічний менеджмент», «Місцеве господарювання».

Повнота відображення наукових положень дисертаційної роботи в опублікованих автором працях. Основні наукові положення дисертаційної роботи, що рецензується, достатньою мірою віддзеркалені у восьми наукових публікаціях. Поміж ними: одна – у науковому періодичному виданні, що включене до наукометричної бази Web of Science Core Collection, чотири – у наукових фахових виданнях України, з яких одна – одноосібна; а також три публікації у матеріалах наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи виконане наукове дослідження, маємо, тим не менш, звернути увагу на деякі його недоліки та дискусійні моменти, що містить рукопис. Зокрема:

1. У підрозділі 1.1 запропоновано бачення ієрархічної моделі суспільно-територіальних змін (рис. 1.1). Судячи з її аналізу, здобувач розглядає «трансформацію» як кінцеву стратегічну мету, а «розвиток» – як основний фоновий процес еволюційної динаміки. Водночас, як на нас, трансформацію також можна розглядати як один із закономірних етапів або особливу форму прояву розвитку системи. Отже, потребує пояснення, чому розвиток у роботі інтерпретується переважно як процес «оптимізації» існуючого, тоді як у теорії

класичного менеджменту внаслідок розвитку відбуваються також радикальні, революційні перетворення.

2. Розглядаючи екосистемний підхід до управління на мезорівні (с. 47-49), автор апелює до концепції «оркестрації», яка вбачає основну мету управління в заохоченні синергії між наукою, бізнесом та державою. У роботі зазначено, що оркестратором зазвичай виступає «центральна фірма» або «ключовий гравець». Водночас у контексті трансформації такого складного утворення, як морегосподарський комплекс України, що має і оборонне, і суспільно-економічне значення, суб'єкт виконання функції оркестратора має бути визначений однозначно. Важливо зрозуміти: чи може відповідну роль відігравати приватна бізнес-структура, чи вона має бути делегована спеціалізованій державній інституції або, скажімо, Морському кластеру України.

3. Новаторською виглядає пропозиція ввести у систему стратегічної трансформації морегосподарських підприємств «соціальну ліцензію на діяльність» як інтеграційний інструментарій (с. 195-197). Водночас питання щодо умов отримання або відкликання такої «ліцензії» від прибережних громад залишилося без відповіді. Через цю прогалину цілком реально наразитися на ще одну небезпеку зловживань або навіть корупції. Тож під час практичного застосування цілком слушної ідеї знадобляться відповідні критерії та індикатори. Ба більше, – ретельно виписані процедури.

4. На окрему увагу заслуговує модель взаємодії секторів морегосподарського комплексу (мають порядкові коди А, Б, В, Г), а також бачення зон їхнього перетину (с. 57-63). Водночас у побудованій моделі (рис. 1.3) та табл. 1.5 детально проаналізовано обмежену кількість комбінацій: А+Б, А+В, В+Г та А+Г. Потребує пояснення причина, з якої автор абстрагувався від логічно можливих та потенційно перспективних перетинів секторів Б+Г або Б+В.

5. У підрозділі 3.1 рукопису скурпульозно досліджено зміст «Промислової морської стратегії ЄС до 2026 р.», концепції декарбонізації,

SMART-портів та «зелених коридорів» (GDSC). Водночас зазначено, що український морегосподарський комплекс зазнає руйнування об'єктів основного капіталу, потерпає від мінних загроз та блокади. Як за такого перебігу подій визначити першорядні пріоритети державної промислової та корпоративної економічної політики? Чому віддати перевагу: заходам із декарбонізації та цифровізації або відбудові інфраструктури та забезпеченню безпеки логістичних ланцюгів?

6. Поміж здобутків проведеного дослідження на позитивну оцінку заслуговує прагнення пана Віталія не зловживати абстрактними міркуваннями, а запропонувати Дорожню карту стратегічної трансформації морегосподарського комплексу на прикладі Миколаївської області (с. 211). Нею передбачено, між іншим, екосистемне співуправління, капіталізація інтелектуальних активів та «блакитна диверсифікація». Ці та інші конструктивні ідеї опинилися у протиріччі з прагненням 64,7 % опитаних експертів (підрозділ 3.1) повернутися на так звану «інституційну колію», тобто до відбудови архаїчної портової інфраструктури та сировинної перевалки. Цікаво і корисно дізнатися: як розв'язати цю проблему на практиці?

Зазначені зауваження мають розглядатися як частина наукової дискусії. Вони не впливають на загалом позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. Таким чином, результати проведеного рецензування рукопису та публікацій, що були нам представлені, створили підґрунтя для наступних узагальнень:

1. Дисертаційна робота на тему «Стратегічна трансформація морегосподарського комплексу України» за своїм змістом, основними науковими положеннями, висновками та рекомендаціями є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому викладено авторський підхід щодо теоретичних, методологічних і практичних аспектів трансформації морегосподарського комплексу України. Отримані результати вирізняються науковою та свідчать про належну наукову зрілість здобувача.

2. Рукопису притаманні належний теоретико-методичний рівень, наукова новизна, практична значущість отриманих результатів, достатня апробація висновків і пропозицій. Він відповідає, наскільки ми можемо судити, принципам академічної доброчесності.

3. Дисертаційна робота «Стратегічна трансформація морегосподарського комплексу України» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 р., № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р., № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

4. Автор дисертації - Кім Віталій Олександрович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та цифрового бізнесу
Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова

Олена ЖУКОВА

Підпис дисертації Желової О. зхвалено
наг. ВС

Зубарев Р.А.